

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03
у Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, Солом'янська пл., 1

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Матвійчука Валерія Костянтиновича,
на дисертацію Бондарчук Анни Сергіївни
«Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо
журналіста в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день за даними організації «Reporters without borders (RSF), for freedom of information», за період з 2013 р., до першої половини 2016 р. у світі було вбито 242 журналіста, більш як 165 журналістів перебувають нині в ув'язненні. Минулого року вважалося у всьому світі, що 2017 р. був найбільш смертоносним для ЗМІ, порівнюючи з попередніми 14 роками (зокрема, окрім 56 журналістів, чия смерть була явно пов'язана з їх роботою, у RSF знаходиться в процесі розслідування більше ніж 10 інших випадків), однак це виявилось далеко не так. Згідно з даними журналу RSF у зв'язку з професійною діяльністю за перші дев'ять місяців 2018 р., було більше вбито журналістів, ніж у всьому 2017 р. На 1 жовтня 2018 р. було вбито 56 журналістів, що на 55 % більше, ніж у минулому році. Більшість була вбита в зонах проведення військових дій.

Згідно з дослідженням, проведеним організацією RSF в Україні, право на свободу слова та друку дотримується, але із серйозними порушеннями. Так, у списку з 180 країн 2018 р. наша держава опинилася на 101 місці. 2017 року Україна посіла 102 місце, а 2016 р. – 107. Кількість жорстоких нападів на журналістів навіть в розвинених державах, зокрема в Німеччині зростає, порівнюючи з попередніми роками. Так, після реєстрації 39 випадків нападів на журналістів 2015 р. і зі зниженням його до 20 у 2016 р. та 2017 р., починаючи з 2018 р. він почав суттєво збільшуватися (про що повідомляється в ЗМІ – MDR, Der Spiegel, Watson online, Buzze feed Germany, ARD und Funke).

ВДСД НАВС		
Вх. №	4280	
" 28 "	10	20 19 р.
кількість аркушів:		
осн. док.	16	додаток —

У структурі злочинів проти діяльності журналістів погроза або насильство щодо журналіста за ступенем суспільної небезпеки посідає важливе місце. Згідно зі статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України, кількість випадків стосовно погрози або насильства щодо журналіста протягом чотирьох років змінювалася. Зокрема, за останні роки прослідковується тенденція на їх збільшення 2016 р. – 34, 2017 р. – 33, 2018 р. – 54. Водночас існують обставини, що штучно впливають на низький рівень реєстрації погрози або насильства щодо журналіста як злочину (зокрема, помилки під час кваліфікації, складність доказування, приховування та перекручення статистичної звітності тощо).

Крім того, за чотири місяці 2019 р. Національна поліція України розпочала 63 кримінальні провадження (за ст. 345-1 КК України – 12) через злочини у сфері діяльності журналістів, а 52 справи правоохоронці закрили (за ст. 345-1 КК України – 4). 2018 року Національна поліція України почала досудове розслідування у 258 кримінальних провадженнях за злочинами проти журналістів, а 243 провадження закрили, до суду надіслали 44 провадження, а за ст. 345-1 КК України – 18 правопорушень. Однією з причин, що зумовила ситуацію, стосовно цього виду злочину є дискусійні питання щодо застосування положень закону, які поки що не мають однозначного вирішення, це в свою чергу впливає і на стан правозастосовної практики. Отже, цілком логічним та необхідним, у цьому зв'язку, виступає проведення комплексного кримінально-правового дослідження зазначеної проблематики.

Дисертація А. С. Бондарчук цікава широтою науково-теоретичного і одночасно практичного осмислення розглядуваної авторкою проблематики та тією емпіричною базою, на якій ґрунтується наукове дослідження. Крім того, використання А. С. Бондарчук значної кількості наукових джерел забезпечило необхідну глибину проведеної роботи, її науковість і можливість ведення чітко аргументованої дискусії, яка у результаті привела до формування теоретичних висновків і практичних рекомендацій, що містять значний внесок у науку кримінального права і мають

достатній ступінь наукової новизни. Практично всі висновки та пропозиції дисертантки заслуговують на схвалення та підтримку.

Найбільш складними та неоднозначними питаннями в рамках дослідження були: вивчення сучасного стану наукового розроблення кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста, обґрунтування системи методів дослідження; розгляд виникнення та розвитку кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод за національним законодавством; узагальнення зарубіжної практики кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері захисту професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод; з урахуванням сучасних досягнень теорії вітчизняного кримінального права розкриття змісту родового, видового та безпосереднього об'єктів досліджуваних складів злочинів, а також потерпілого від злочинних діянь, передбачених ст. 345-1 КК України; висвітлення теоретичних положень особливостей проявів об'єктивної сторони погрози або насильства щодо журналіста; аналіз ознак суб'єкта досліджуваних складів злочинів, передбачених ч. 1–3 ст. 345-1 КК України; розкриття особливостей суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України; характеристика кваліфікуючої ознаки складів злочинів, яка передбачає відповідальність за погрозу або насильство щодо журналіста, та обґрунтування доцільності, ураховуючи потреби правозастосовної практики, доповнення ст. 345-1 КК України новими кваліфікуючими ознаками; виокремлення та розгляд питань кваліфікації злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України; формулювання та обґрунтування конкретних пропозицій щодо необхідних змін і доповнень до змісту диспозицій кримінально-правових норм, передбачених ст. 345-1 КК України. Саме на вирішення всіх цих питань і спрямовано дисертаційне дослідження А. С. Бондарчук, що беззаперечно свідчить про його важливість та актуальність.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до законів України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ; «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ; «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР; «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-ІІІ;

Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21.11.2002 р. № 228-IV; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2008 р. № 1153-р); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 рр., пп. 2.1, 2.8, 5.12 (наказ МВС України від 16.03.2015 р. № 275); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр., схвалених рішенням Вченої ради академії від 26.12.2017 р. (протокол № 28).

З огляду на викладене, а також зважаючи на відсутність комплексних монографічних праць із досліджуваною проблематики в науці вітчизняного кримінального права, тема дисертаційного дослідження Бондарчук Анни Сергіївни, безумовно, є актуальною та своєчасною.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується: по-перше, логічним викладенням матеріалу; по-друге, широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази; по-третє, вдалим використанням результатів оригінального соціологічного дослідження, проведеного у виді анкетування 420 працівників слідчих підрозділів Головного управління в м. Києві та Головних управлінь Національної поліції України 11 областей стосовно питань кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста; по-четверте, узагальнено результати вивчення 24 архівних кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 345-1 КК України, розслідуваних органами досудового розслідування Національної поліції України та розглянутих судами різних інстанцій за 2015–2019 рр.; по-п'яте, статистичними даними Генеральної прокуратури України щодо кількості розпочатих кримінальних проваджень, зокрема тих, у яких особам вручено повідомлення про підозру за вчинення злочинів, пов'язаних із погрозою або насильством щодо журналіста за 2015–2019 рр.; по-шосте, офіційною статистикою Верховного Суду, Державної судової адміністрації України та інших уповноважених органів про виявлення,

розкриття, розслідування та розгляд проваджень стосовно погрози або насильства щодо журналіста за 2015–2019 рр.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлено достатньо раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Загальна структура роботи в цілому є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (453 найменування на 43 сторінках) і семи додатків на 33 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 269 сторінок, із них обсяг основного тексту – 193 сторінки.

Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному та системному розробленні питань кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста та формуванні на цій основі пропозицій стосовно вдосконалення законодавства та доктринальних положень кримінального права, спрямованих на підвищення ефективності правозастосовної діяльності в цій сфері.

Ознайомлення із дисертаційним дослідженням дає підстави для висновку, що основні положення і висновки, які виносяться авторкою на захист, мають відповідний ступінь наукової новизни. Підґрунтям цих, на мою думку, в здебільшого, обґрунтованих та достовірних висновків, які доповнюють існуючі позиції науковців або по новому надають вирішення існуючих питань, виступають достатні методологічна, теоретична, інформаційна та джерельна бази.

Характеристика змісту роботи. Зміст дисертації характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем виконання поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції і класифікації дозволили авторці аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох питань предмета дослідження. Безумовно, позитивною рисою роботи є логічність та послідовність викладення матеріалу. Спочатку авторка аналізує сучасний стан та методологію дослідження кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста і визначає ті вихідні основоположні принципи, на яких і ґрунтується це дослідження. Відповідно до цього, вона продовжує дослідження і

переходить до вивчення історичного розвитку кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод та до вивчення особливостей кримінального законодавства зарубіжних країн про відповідальність за погрозу або насильство щодо журналіста. Це надає можливість дисертантці сформулювати відповідні обґрунтовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення змісту кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за погрозу або насильство щодо журналіста в Україні. Вказані пропозиції також зумовлюються фундаментальним аналізом об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України. Досліджується питання і кваліфікуючої ознаки складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, та особливостей кваліфікації погрози або насильства щодо журналіста. До того ж авторка цілком виважено підходить до окреслення кола тих складів злочинів, від яких необхідно проводити відмежування. Авторка зазначає, що особливості кваліфікації погрози або насильства щодо журналіста зумовлюються ускладненою конструкцією складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, поєднанням в їх межах кількох безпосередніх об'єктів злочинного посягання, альтернативних суспільно небезпечних діянь. А. С. Бондарчук доводить можливість існування продовжуваного досліджуваного одиничного злочину, що виражається в кількох об'єднаних одним умислом тотожних погрозах, висловлених у різний час, однак з однією і тією самою метою.

У ході дослідження дисертанткою досить вдало використовується цілий комплекс методів (історико-правовий, компаративістський (порівняльно-правовий), догматичний (логіко-юридичний), соціологічний, системний, логіко-граматичний, формально-юридичний, логіко-семантичний та метод аналізу словникових визначень, діалектичний, індукції, дедукції та моделювання), що справді дало змогу всебічно вивчити предмет дослідження та сформулювати дійсно обґрунтовані та науково достовірні висновки та пропозиції.

Під час написання роботи дисертантка опрацювала значний масив літератури не лише з кримінального права, а й з теорії права, конституційного та адміністративного права, кримінології, кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності. Авторка вміє аналізувати теоретичний і законодавчий матеріал, формулювати виважені

висновки, застосовувати різні методи наукового пізнання, вести змістовну і коректну наукову полеміку. Дисертаційна робота справляє позитивне враження, оскільки А. С. Бондарчук, продемонструвавши такі якості справжньої вченої, як працездатність, наполегливість і літературний хист, зуміла запропонувати нам цілісне й обґрунтоване уявлення про сьогоденний стан та перспективи розвитку кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за погрозу або насильство щодо журналіста в Україні.

Наукова новизна дисертації А. С. Бондарчук визначається тим, що за характером і змістом розглянутих питань ця дисертація дійсно є першим в Україні монографічним науковим дослідженням, у якому здійснено комплексне та системне дослідження кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста в Україні.

Позитивного оцінювання заслуговує пропозиція авторки, що на основі аналізу за кримінальним законодавством зарубіжних країн комплексу взаємопов'язаних кримінально-правових норм встановлено характерні особливості розміщення статей щодо охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод у розділах за злочини проти конституційних прав і свобод людини і громадянина й з урахуванням конкретизації структури суспільних відносин родового об'єкта злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, аргументовано доцільність визначення як таких суспільних відносин, що забезпечують громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні та культурні права й свободи людини та громадянина. На основі цього, з урахуванням принципу структурності, запропоновано розмістити статті, що містять норми про злочини проти журналістів, їх прав і свобод, у розділі V Особливої частини КК України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина».

Цікавим аспектом є позиція авторки, що, з урахуванням конкретизації структури суспільних відносин видового, безпосереднього, додаткового обов'язкового та додаткового факультативного об'єктів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, що їх: 1) видовим об'єктом є суспільні відносини, які забезпечують безпеку законної професійної діяльності журналіста; 2) безпосереднім

об'єктом є встановлений порядок здійснення законної професійної діяльності журналіста, який охороняє конституційне право громадян на свободу думки і слова (вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, необхідну їм для реалізації ними своїх прав та свобод); 3) додатковим обов'язковим об'єктом є здоров'я журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї, їх психічна недоторканність; 4) додатковим факультативним об'єктом може бути встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень, а у випадку заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї смерті через необережність – життя цих осіб.

Обґрунтовано пропозицію, що, зважаючи на співвідношення змісту нормативних і теоретичних конструкцій «близькі родичі» та «члени сім'ї», а також відсутність системності й однозначності в нормативному використанні зазначених термінів, близькими родичами за змістом ст. 345-1 КК України слід уважати батьків (прийомних батьків), дітей (прийомних дітей), діда, бабу та внуків; а членами сім'ї – батьків (прийомних батьків), дітей (прийомних дітей), братів, сестер та їхні подружжя, які спільно проживають, а також чоловіка (дружину), які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, батьків подружжя.

Викликає позитивне враження міркування авторки щодо обґрунтування необхідності, з огляду на потреби правозастосовної практики та досвід законодавства зарубіжних країн, доповнення ст. 345-1 КК України кваліфікуючими ознаками у вигляді вчинення діянь, передбачених ч. 1–3 зазначеної норми, повторно, за попередньою змовою групою осіб, службовою особою з використанням службового становища, та викладення ч. 4 ст. 345-1 КК України в такій редакції: «Дії, передбачені частиною першою, другою або третьою цієї статті, вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб або службовою особою з використанням службового становища...», а також перенесення її законодавчо закріпленого змісту до ч. 5 ст. 345-1 КК України.

Заслуговує на увагу і підтримку пропозиція, що враховуючи основоположний підхід до логічної нормалізації структури норм КК України, доповнення примітки ст. 345-1 КК України шляхом внесення до її змісту ст. 349-1 КК України й терміна «законна» та викладення її в такій редакції: «Під законною професійною діяльністю

журналіста в цій статті та статтях 171, 347-1, 348-1, 349-1 цього Кодексу слід розуміти ...».

Важливе значення має також дослідження в дисертації проявів насильства, авторка у результаті аналізу найбільш поширених його проявів щодо журналіста, у яких погроза є однією із форм психічного насильства, та змісту диспозицій ч. 2 і 3 ст. 345-1 КК України, об'єктивна сторона яких полягає у фізичному насильстві, запропонувала внести зміни до назви цієї статті та викласти її в такій редакції: «Насильство щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї», а також з урахуванням неповноти законодавчого закріплення існуючих форм прояву об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, запропонувала доповнити ці склади злочинів шляхом криміналізації діянь у вигляді мордування та катування. Тому позитивного оцінювання заслуговує позиція авторки, що способи здійснення погрози як ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, можуть бути виражені словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також із використанням технічних засобів. Погроза як ознака об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ч. 2–4 ст. 345-1 КК України, може бути формою виявлення умислу на вчинення діянь чи спричинення наслідків у зазначених частинах. Моментом закінчення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України, є час, коли погроза була доведена до відома та прийнята журналістом, його близьким родичем чи членом сім'ї як дійсна (момент висловлення погрози може не збігатися з моментом прийняття її потерпілим).

Доцільною є пропозиція, зважаючи на неповноту законодавчої конструкції п. 4 ч. 1 та ч. 2 ст. 96-3 КК України, удосконалити механізм реалізації кримінально-правового впливу щодо юридичних осіб шляхом внесення до її змісту ст. 345-1 КК України.

Значна увага приділена у дисертаційній роботі дослідженню вини та її форм, як обов'язкового елемента суб'єктивної сторони складу злочину. Слушною є пропозиція конкретизації вини як ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, зміст якої полягає: 1) в інтелектуальному моменті – в усвідомленні особою ознак потерпілого (те, що ним є саме журналіст, його близькі

родичі чи члени сім'ї), законності професійної діяльності журналіста (зміст або характер його роботи), змісту і характеру своїх діянь (своїми діями особа має намір перешкодити діяльності журналіста, змінити її характер, припинити її чи вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася); 2) у вольовому моменті – у бажанні винного висловити або продемонструвати погрозу вбивством або насильством щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї саме у зв'язку з бажанням перешкодити, змінити характер здійснення цим журналістом законної професійної діяльності або припинити її (до того ж не обов'язково, щоб винний дійсно мав намір реалізувати погрозу), натомість зміст вольового моменту насильства під час вчинення цього злочину, на відміну від погрози, полягає, крім зазначених проявів, у бажанні винного вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася. Тому, слушною є позиція авторки, що суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, характеризується як умисною, так і змішаною формою вини, коли наявний умисел стосовно діяння та першого (найближчого) наслідку і необережність щодо іншого віддаленого в часі (більш тяжкого) наслідку.

Викликають позитивне враження положення, які стосуються визначення змісту поняття «журналіст» – це фізична особа, яка професійно, систематично та законно здійснює діяльність, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, підготовкою, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації на невизначене коло осіб через будь-які засоби масової інформації.

Особливої уваги заслуговує позиція авторки стосовно особливостей кваліфікації погрози або насильства щодо журналіста, які зумовлені ускладненою конструкцією складів злочинів, передбачених ст. 345-1 КК України, поєднанням в їх межах кількох безпосередніх об'єктів злочинного посягання, альтернативних суспільно небезпечних діянь. Обраний підхід до дослідження надав можливість, не уникаючи змістовного висвітлення ознак складу злочину, передбаченого ст. 345-1 КК України і її елементів, сконцентрувати увагу на її юридичному відображенні та закріпленні у законі про кримінальну відповідальність. Цей підхід суттєво вплинув і на змістовну частину дослідження та його структуру, і на отримані результатів, зокрема, на пропозиції щодо вдосконалення низки положень чинного кримінального законодавства в частині

відповідальності за погрозу або насильство щодо журналіста і практики його застосування.

Наукова новизна дисертаційної роботи А. С. Бондарчук полягає, крім зазначеного в тому, що основні положення дослідження спрямовані на вдосконалення ст. 345-1 КК України, які у стислому виді визначені у висновках та авторефераті дисертації. Висновки і пропозиції як теоретичного, так і практичного характеру є досить переконливими. Авторка вміло аргументує свої судження та підходи, коректно веде наукову дискусію з тих чи інших питань, впевнено орієнтується у сучасних проблемах теорії і практики кримінального права. Дисертантка показала глибокі знання у вивченні літератури і нормативних джерел з кримінального права і суміжних сфер знання. У цілому, з урахуванням обсягу і змісту роботи, А. С. Бондарчук та її належної характеристики, можна стверджувати, що проведене дослідження містить приріст нових знань з теорії і практики кримінального права, що обов'язкове для дисертаційних робіт. Структура роботи, виклад її тексту, оформлення здійснені відповідно до вимог, які висуваються до написання кандидатських робіт.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображенні у 16 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових виданнях МОН України, визначених як фахові з юридичних наук, дві – у закордонних юридичних виданнях (Республіка Молдова), дев'ять тез доповідей, які оприлюднені на науково-практичних конференціях та круглих столах. Ідеї та розроблення, що належать співавторам за темою дисертації, здобувачем не використовувались.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають прикладний характер і можуть використовуватися за різними напрямками діяльності у: *законотворчій сфері* – під час удосконалення положень законодавства, розроблення (опрацювання) законопроектів про внесення змін та доповнень до чинного КК України стосовно кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо журналіста (лист Комітету Верховної Ради України з питань

законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 08.07.2019 р. № 04-18/12-1186); *практичній діяльності* – для правильного та однозначного застосування ст. 345-1 КК України у процесі: підготовки висновків до проєктів підзаконних нормативно-правових актів (акт Департаменту юридичного забезпечення МВС України від 22.05.2018 р.); здійснення кваліфікації злочинів проти журналіста (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 31.05.2019 р.); *освітньому процесі* – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Особливості кваліфікації окремих видів злочинів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 17.05.2019 р.); *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретичних положень стосовно кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста, а також у процесі підготовки монографій та статей із кримінально-правових дисциплін (акт Національної академії внутрішніх справ від 15.05.2019 р.).

Оцінювання оформлення дисертації і змісту автореферату. Дисертація і автореферат оформлені згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України. Автореферат за своїм змістом відповідає основним положенням дисертації та повністю відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи позитивно рецензовану роботу, водночас є підстави вказати на наявність певних недостатньо аргументованих положень, дискусійних моментів та зауважень:

1. Дисертанткою приділено багато уваги вивченню сучасного стану дослідження кримінально-правової характеристики погрози або насильства щодо журналіста (підрозділ 1.1 дисертації с. 25–39), що є безумовно позитивною стороною дисертаційного дослідження. Водночас, дисертаційне дослідження лише виграло б, якби авторка більше уваги приділила вивченню особливостям кваліфікації погрози або насильства щодо журналіста.

2. У підрозділі 1.2. дисертації досліджується історичний розвиток кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод. За

результатами такого дослідження авторка виділяє за критерієм нормативного закріплення в історичних джерелах національного законодавства, п'ять періодів розвитку кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод: 1) формування передумов відповідальності за погрозу, насильство щодо визначеного кола осіб (911 р. – I пол. XVIII ст.), тобто виникають норми, що закріплюють посягання як злочинні та встановлюють відповідальність за їх вчинення; 2) встановлення кримінально-правової охорони свободи слова та журналістської діяльності (I пол. XVIII ст. – II пол. XVIII ст.). Формувалися правові позиції щодо охорони життя та здоров'я, прав та обов'язків осіб, які здійснювали видавничу діяльність, а у санкціях уже було конкретизовано вид і розмір покарання; 3) посилення відповідальності за порушення законодавства про цензуру та переслідування осіб за критику (II пол. XVIII ст. – 1985 р.). Здійснюється конкретизація норм та деталізація форм насильства, які використовуються під час вчинення погрози вбивством чи насильством щодо конкретних осіб (фізичне та психологічне), а також проводиться розмежування за видами тілесних ушкоджень; 4) нормативне вдосконалення кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо журналіста та перешкоджання його законної професійної діяльності (1985–2001 рр.); 5) розвиток кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод за КК України (2001 р. – донині). Цей період характеризується розширенням переліку кримінально-правових норм стосовно захисту професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод (с. 67–68).

Виникає одразу кілька зауважень, зокрема: 1) дисертантка приділяє зайву увагу деталізації питань історичного розвитку вітчизняного кримінального законодавства, що по суті, не зовсім співпадає із предметом дослідження; 2) виділення самих періодів такого історичного розвитку є доволі спірним, оскільки в межах першого періоду, фактично захисту як професійної діяльності журналістів, так і їх конституційних прав та свобод від злочинних посягань не було, а відтак навряд чи це період можна вважати *періодом історичного розвитку* досліджуваної норми. Авторка на користь зазначеного періоду зазначає, що процес зародження і розвитку кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод

у вітчизняному законодавстві, починається із правових пам'яток часів Київської Русі, зокрема з Руської Правди. На законодавчому рівні закріплення протиправного психічного насильства у виді погроз різного характеру стало початковим відліком караності погрози як суспільно небезпечного діяння (с. 65). Жодної згадки про захист видавничої діяльності чи осіб, які її здійснювали в цей період історичного розвитку не було.

3. Не зовсім зрозумілим є виділення дисертанткою того, що вона називає «чотирима підходами описання ознак об'єктивної сторони досліджуваних злочинів залежно від форм її прояву». У змісті норми, на думку авторки, передбачається, що перешкоджання професійній діяльності журналіста: 1) полягає лише у формі примусу їх до поширення або відмови від поширення інформації (КК Азербайджанської республіки, КК Грузії); 2) вчиняється способом у виді примушування до поширення чи відмови від поширення інформації (КК Республіки Казахстан, КК Киргизької Республіки, КК Російської Федерації); 3) і примус розглядають як дві форми прояву об'єктивної сторони досліджуваного злочину (КК Республіки Білорусь, КК Республіки Вірменія); 4) може бути вчинене у будь-якій формі, або із погрозами застосування насильства, знищенням або пошкодженням майна, поширенням наклепів або розголошенням інших відомостей, які потерпілий бажає зберегти в таємниці, а так само шляхом погрози обмеження прав і законних інтересів журналіста (КК Республіки Молдова, КК Республіки Таджикистан) (с. 84). У дисертації не пояснено, у чому полягає кримінально-правове значення такого виділення. Варто звернути увагу, що при цьому порушено логічні підстави поділу, коли в один ряд ставляться різні форми прояву діяння та ступеня його узагальнення. Тому такий підхід виглядає дещо однобічним і цілком обґрунтовано потребує перегляду. Однозначно, що це надало б дослідженню більшої цілісності.

4. Авторка (на с. 115 своєї праці) спочатку наводить позицію законодавця ст. 25 Закону України «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні» в якій чітко зазначається прив'язка статусу журналіста до наявності редакційного посвідчення. А потім, майже дослівно (щоправда, замінивши «статус журналіста» на «статус журналіста або його належність до ЗМІ») виносить цю ж позицію на с. 118 за власну. І основне пише, що у

такому разі, проблему буде розв'язано комплексно. Мабуть, авторка просто «записалася» – у великому обсязі матеріалу не розділивши, що є її авторським рішенням, а що вже зазначено в законі.

5. На жаль, деякі логічні та обґрунтовані висновки авторки, так і не знаходять свого конкретного вираження в пропозиціях. Насамперед це стосується висновків щодо ознак відмежування погрози або насильства щодо журналіста від інших суміжних злочинів. Висновки до цього питання є абсолютно виправданими та важливими для правозастосовної практики. Однак, авторка так і не формулює відповідні пропозиції до постанов Пленуму Верховного Суду щодо судової практики розгляду кримінальних проваджень про злочини (кримінальні правопорушення) проти професійної діяльності журналістів, їх прав та свобод.

Перелічені вище зауваження стосуються дискусійних питань або певних не досить чітких формулювань та інших положень і не можуть вплинути на загальне позитивне оцінювання дисертації. Ці зауваження А. С. Бондарчук, сподіваюсь, врахує у подальшій науковій та педагогічній діяльності.

Оцінювання змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Дисертація Бондарчук Анни Сергіївни «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретну наукову проблему, яка має істотне значення для кримінального права, на підставі чого внесено змістовні пропозиції щодо вдосконалення Кримінального кодексу України та практики його застосування. Дисертація є самостійною роботою, пройшла належну апробацію, її зміст цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам.

На підставі викладеного слід констатувати, що дисертація А. С. Бондарчук «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності виконують конкретне наукове завдання,

відповідає вимогам, що пред'являються до відповідного різновиду наукових робіт у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка – Бондарчук Анна Сергіївна, на основі публічного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук,

професор, професор кафедри

кримінального права, процесу

і криміналістики

Київського інституту інтелектуальної власності і права

Національного університету «Одеська юридична академія»

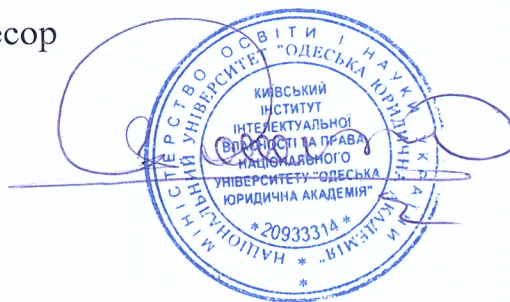
В.К. Матвійчук.

Підпис засвідчую

директор Київського інституту інтелектуальної власності і права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

доктор юридичних наук, професор

В.І. Фелик

«28» жовтня 2019 р.